ACTA UNIVERSITATIS WRATISLAVIENSIS
No 3661
PRZEGLĄD PRAWA I ADMINISTRACJI C/1
WROCŁAW 2015

C. ZAKŁAD POWSZECHNEJ HISTORII PAŃSTWA I PRAWA

JÓZEF KOREDCZUK
Uniwersytet Wrocławski

DZIEJE ZAKŁADU POWSZECHNEJ HISTORII PAŃSTWA I PRAWA UNIWERSYTETU WROCŁAWSKIEGO

Zakład Powszechnej Historii Państwa i Prawa jest aktualnie jednym z czterech zakładów istniejących w ramach Instytutu Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego. Pod obecną nazwą działa on od roku 1969 r., od chwili powołania na Wydziale Prawa i Administracji struktur organizacyjnych w postaci instytutów składających się z mniejszych jednostek, jakimi były zakłady. Genezy jego należy jednak szukać znacznie dalej, a mianowicie u zarania powstania Wydziału Prawa na polskim uniwersytecie we Wrocławiu po II wojnie światowej.

Dzieje zakładu (katedry) można podzielić na cztery okresy związane z jego kierownictwem, które zbiegły się także z charakterystycznymi wydarzeniami w jego dziejach: 1) pionierski (1945–1959, za Iwo Jaworskiego), 2) budowy (1959–1979, za Leszka Winowskiego), 3) przejściowy (1979–2001, za Edmunda Kleina) i 4) obecny (po 2001 r., za Mariana Ptaka).

* * *

Początki nauczania powszechnej historii państwa i prawa na Uniwersytecie Wrocławskim po II wojnie światowej związane są z osobą Iwo Jaworskiego[1]. Znalazł się on w gronie dziesięciu profesorów, którzy oficjalnie zainaugurowali zajęcia w grudniu 1945 r. na Wydziale Prawno-Administracyjnym. Sam I. Jaworski

[1] Iwo Leopold Jaworski (ur. 12 listopada 1898–zm. 24 marca 1959); E. Klein, J. Koredczuk, *Iwo Jaworski (1898–1959)*, [w:] *Pamięci zmarłych Profesorów i Docentów Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego 1945–2010*, red. L. Lehmann, M. Maciejewski, Wrocław 2010, s. 111–114.

© for this edition by CNS

nawet wcześniej, gdyż to jemu właśnie przypadł zaszczyt wygłoszenia pierwszego wykładu dla studentów na Wydziale Prawno-Administracyjnym, co miało miejsce w listopadzie 1945 r. Wykład ten oczywiście dotyczył historii ustroju na zachodzie Europy i został wygłoszony jeszcze w budynku przy ul. Szewskiej (obecnym Instytucie Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego). I. Jaworski z miejsca zaskarbił sobie sympatię studentów: jeden z nich, Tadeusz Kuta (późniejszy profesor Wydziału Prawa), wspominał po latach, iż I. Jaworski „był najwspanialszym wykładowcą uniwersyteckim, jakiego znałem", a jego podręcznik nazywany przez studentów „Złotą książeczką", zrobił karierę wśród kilku roczników studentów[2].

I. Jaworski należał do trochę mniej licznej grupy profesorów niż ci ze Lwowa, grupy profesorów, którzy przyjechali do Wrocławia z Wilna. Przybył pośrednio przez Kraków i, co należy podkreślić, nie skorzystał z możliwości pozostania w nim, gdzie formalnie był zatrudniony jako wykładowca, co niewątpliwie miałby ułatwione jako syn Władysława Leopolda Jaworskiego, jednego z najbardziej znanych przedwojennych profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jesienią 1945 r. przyjął jednakże zaproszenie rektora Uniwersytetu Wrocławskiego prof. Stanisława Kulczyńskiego i dziekana Wydziału Prawno-Administracyjnego prof. Kamila Stefki, by wykładać we Wrocławiu. Jeszcze przed przybyciem do Wrocławia, ale zapewne po wstępnych ustaleniach, znalazł się on w pierwszej grupie osób, o których nominację na stanowisko profesora Uniwersytetu Wrocławskiego wystąpił 8 października 1945 r. rektor S. Kulczyński[3].

Oficjalnie Katedrę Historii Prawa na Zachodzie Europy powołano dopiero na podstawie przedwojennych przepisów o szkolnictwie wyższym zarządzeniem Ministra Oświaty z dnia 30 kwietnia 1946 r. jako jedną z 17 katedr utworzonych na Wydziale Prawnym, której kierownikiem został I. Jaworski (faktycznie kierował nią już od 3 grudnia 1945 r.). W niej to właśnie należy doszukiwać się genezy dzisiejszego Zakładu Powszechnej Historii Państwa i Prawa[4].

Profesor I. Jaworski wykładał na I roku studiów głównie historię ustroju na zachodzie Europy oraz (do czasu przybycia do Wrocławia Seweryna Wysłoucha) historię ustroju Polski, jednocześnie pełniąc przejściowo obowiązki kierownika Katedry Historii Ustroju i Prawa Polskiego[5]. Wykłady jego należały do najlepszych, potwierdził to nie tylko wspomniany T. Kuta, ale również inni znający

[2] T. Kuta, *Moje wspomnienia jako studenta a następnie pomocniczego pracownika nauki w początkach drogi rozwojowej Uniwersytetu Wrocławskiego (lata 1945–1960)*, [w:] *Studia i materiały z dziejów Uniwersytetu Wrocławskiego*, red. T. Kulak, W. Wrzesiński, t. 2, Wrocław 1993, s. 237.

[3] W. Wrzesiński, *Uniwersytet Wrocławski 1945–1995*, Wrocław 1995, s. 35; K. Jonca, *Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego 1945–1995*, Wrocław 1996, s. 19; P. Pluta, *Autorytety prawnicze z Uniwersytetu Stefana Batorego po zakończeniu II wojny światowej. Zarys życiowych losów*, [w:] *Wybitni prawnicy na przestrzeni wieków*, red. M. Marszał, J. Przygodzki, Wrocław 2006, s. 217.

[4] K. Nowacki, *Zarys dziejów prawa na Uniwersytecie Wrocławskim*, Wrocław 2003, s. 212.

[5] E. Klein, J. Koredczuk, *Iwo…*, s. 113.

© for this edition by CNS

się na rzeczy, jak np. L. Winowski. I. Jaworski mówił w sposób prosty, z miejsca nawiązywał kontakt ze słuchaczami. W swoich wykładach łączył imponującą znajomość przeszłości ze świadomością tego, czym są uniwersyteckie *boni mores* i na czym polega ich przekazywanie studentom[6]. Odbywały się one w roku akademickim 1945/1946, w każdy poniedziałek, wtorek i środę (po godzinie, od 9.00 do 10.00), ćwiczenia zaś we wtorki (od 15.00 do 17.00)[7].

We wrześniu 1950 r. w związku z wprowadzeniem w Polsce socjalistycznych zmian w systemie nauk prawnych Katedrę Historii Prawa na Zachodzie Europy na mocy rozporządzenia Ministra Szkół Wyższych i Nauki z dnia 21 sierpnia 1950 r. (Dz.U. Nr 41, poz. 368; § 1 pkt C ppkt 2) przemianowano na Katedrę Powszechnej Historii Państwa i Prawa[8].

Profesor I. Jaworski był obok K. Stefki głównym twórcą Wydziału Prawno-Administracyjnego. On to bowiem był prodziekanem Wydziału podczas pierwszej i jedynej kadencji K. Stefki jako dziekana wydziału[9]. Po jej zakończeniu sam przejął ster kierowania Wydziałem w roku akademickim 1946/47[10] (ówczesne kadencje władz dziekańskich były jednoroczne), by go w 1947[11] r. przekazać Tadeuszowi Bigo, a sam został ponownie prodziekanem. Funkcję dziekana Wydziału ponownie objął w 1948 oraz w 1949 i po raz ostatni w 1950 r. Drążąca go od dłuższego czasu choroba wymagająca leczenia sanatoryjnego i opinia lekarzy, którzy przestrzegali go, iż może wykonywać spokojną pracę jedynie w warunkach bardzo uregulowanych, spowodowały, że musiał zrezygnować z piastowania wszelkich funkcji, pozostając jedynie na stanowisku kierownika Katedry[12]. W sumie w latach 1945–1951, okresie jakże trudnym dla Wydziału, uniwersytetu we Wrocławiu, Polski, pełnił czterokrotnie funkcję dziekana i dwukrotnie prodziekana Wydziału. Dowodem uznania zasług I. Jaworskiego dla rozwoju Wydziału było nadanie uchwałą Rady Wydziału Prawa z 1960 r., na wniosek dziekana Andrzeja Mycielskiego, sali nr 317 (dzisiejszej Rady Wydziału) jego imienia[13].

---

[6] L. Winowski, *Iwo Jaworski*, [w:] *Uczeni wrocławscy (1945–1979)*, red. J. Trzynadlowski, Wrocław 1980, s. 91–92.

[7] *Złota Księga Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii*, red. J. Boć, Wrocław 2002, s. 97.

[8] K. Nowacki, *op. cit.*, s. 226.

[9] I. Jaworski przewodniczył komisji, która dokonała wyboru K. Stefki na dziekana Wydziału, a L. Winowski protokołował posiedzenie Rady Wydziału, na której miało to miejsce. K. Jonca, *op. cit.*, s. 61.

[10] Jako dziekan, m.in. próbował 10 marca 1947 r. interweniować w sądzie wojskowym w Rzeszowie w sprawie aresztowanego Lesława Adama. W. Wrzesiński, *Uniwersytet Wrocławski 1945–1995*, s. 77.

[11] Został wprawdzie wybrany na kolejną kadencję, zaczynającą się od 1 września 1947 r., ale poprosił o zwolnienie z urzędu z powodu konieczności poświęcenia się pracy naukowej. J. Koredczuk, *60-lecie powołania katedr historyczno-prawnych na Wydziale Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego*, Prawo CCCIII. Studia Historycznoprawne, Wrocław 2007, s. 25, przyp. 87.

[12] K. Jonca, *op. cit.*, s. 64; K. Nowacki, *op. cit.*, s. 214; P. Pluta, *loc. cit*.

[13] J. Koredczuk, *60-lecie*..., s. 27.

© for this edition by CNS

Nie tylko jako dziekan Wydziału Prawnego, ale również jako jeden z najbardziej znanych przedstawicieli wrocławskiego środowiska akademickiego I. Jaworski aktywnie uczestniczył także w życiu pozawydziałowym. Między innymi wchodził w skład prezydium I Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Prawa, odbywającej się w dniach 28–29 czerwca 1950 r. w Toruniu, na której wyznaczono podstawy materialistycznego rozwoju nauki historii prawa w Polsce[14]. Jako zasłużony dla Wydziału, „nie chcąc, ale musząc", I. Jaworski uczestniczył jako zaproszona osoba w posiedzeniu Senatu w dniu 15 kwietnia 1952 r., na którym Uniwersytetowi Wrocławskiemu nadano nazwę „im. Bolesława Bieruta". Ówczesny rektor Uniwersytetu Wrocławskiego Jan Mydlarski cztery lata później, w 1956 r., wspomniane narzucenie nazwy Uniwersytetowi uznał za największą klęskę swojej kadencji[15]. Z podobnych pobudek brał udział w prelekcjach poświęconych projektowi konstytucji, zorganizowanych przez Wydział Prawa na wiosnę 1952 r.[16]

W grudniu 1945 r. został członkiem uniwersyteckiej komisji dyscyplinarnej I instancji dla pracowników naukowych, administracyjnych i studentów[17].

W lutym 1950 r. był jednym z organizatorów Klubu Demokratycznej Profesury, którego po krótkiej kadencji Ludwika Hirszfelda objął przewodnictwo[18]. I. Jaworski był też jednym z członków założycieli w 1946 r. Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego i długoletnim przewodniczącym jego Wydziału III. Nauk Społecznych, a następnie pierwszym przewodniczącym powstałego w wyniku jego przekształcenia Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych. Od 1948 r. I. Jaworski był również członkiem Zarządu Wrocławskiego Towarzystwa Miłośników Historii[19].

Pomimo nawału pracy i nie zawsze dopisującego zdrowia dom profesorstwa Jaworskich na Biskupinie był jednym z tych, w których kwitło bujne życie towarzyskie, z udziałem profesury nie tylko z Wydziału Prawnego. Zwłaszcza na św. Iwona, kiedy to zapraszał wszystkich asystentów i profesorów na swoje imieniny[20].

W gronie osób, które jako pierwsze podjęły pracę na Wydziale Prawnym we Wrocławiu, znalazł się również L. Winowski. Jego działalność na Wydziale po-

[14] *Ibidem*, s. 41–42; Z. Kaczmarczyk, *I Ogólnopolska Konferencja Historyków Prawa w Toruniu, 28–29 czerwca 1950*, Czasopismo Prawno-Historyczne 1951, t. 3, s. 365.

[15] K. Jonca, *op. cit.*, s. 48, przyp. 84; J. Kosik, *Nabycie, utrata i przywrócenie nazwy Uniwersytet Wrocławski*, [w:] *Studia i materiały z dziejów Uniwersytetu Wrocławskiego*, red. T. Kulak, W. Wrzesiński, t. 2, Wrocław 1993, s. 100.

[16] J. Koredczuk, *60-lecie…*, s. 32.

[17] W. Wrzesiński, *Uniwersytet Wrocławski 1945–1995*, s. 57.

[18] *Ibidem*, s. 115; T. Kuta, *op. cit.*, s. 257.

[19] T. Bigo, *Wydział Prawa*, [w:] *Uniwersytet Wrocławski w latach 1945–1955*, red. F. Longchamps, t. 1, Wrocław 1959, s. 133; E. Klein, J. Koredczuk, *Iwo…*, s. 113.

[20] K. Nowacki, *op. cit.*, s. 219. Andrzej Mycielski, wspominając te przyjęcia, napisał, iż były to piękne przyjęcia, na których wraz naukowcami hulał personel dziekanatu oraz że były one z dobrym bufetem, zawsze bogato zaopatrzonym. A. Mycielski, *Chwile czasu minionego*, Wrocław 2012, s. 395.

© for this edition by CNS

czątkowo spotykała się jednak z dużymi utrudnieniami. Miał on być początkowo, jako zastępca profesora, zatrudniony w Katedrze Prawa Kościelnego, która jednakże z powodów politycznych nie została uruchomiona i zawisła nad nim groźba zwolnienia z Uniwersytetu bądź też pracy w innej katedrze. W tej sytuacji L. Winowski został przyjęty jako adiunkt do Katedry Prawa Narodów. A gdy w 1948 r. odmówiono mu dalszego zatrudnienia w Katedrze Prawa Narodów, został przygarnięty przez I. Jaworskiego do Katedry Historii Prawa na Zachodzie Europy, gdzie rozpoczął pracę 1 października 1948 r. Nie lepiej było także później, albowiem w połowie lat 50. XX w. osoba L. Winowskiego budziła niepokój i różne obiekcje uniwersyteckiej organizacji partyjnej, która zarzucała mu zdecydowany idealizm oraz wykładanie na KUL-u, a wcześniej habilitowanie się na nim w sierpniu 1946 r. na podstawie rozprawy *Stosunek chrześcijaństwa pierwszych wieków do wojny*[21]. Na I Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Prawa, która odbyła się w 1950 r. w Toruniu, jego wykłady z prawa wyznaniowego skrytykował osobiście ówczesny minister sprawiedliwości Henryk Świątkowski. Natomiast o jego pracach z powszechnej historii państwa i prawa Karol Koranyi wyraził się, że „oparte one są na sumiennym wykorzystaniu źródeł, jednakże żadna z nich nie posługuje się metodą materializmu historycznego”[22]. Nie pomogła mu nawet działalność w tym czasie w Zakładowej Organizacji Zawodowej Związku Nauczycielstwa Polskiego[23]. Tylko dzięki interwencji I sekretarza Komitetu Uczelnianego PZPR Józefa Orzeszyny (także ówczesnego asystenta w Katedrze Teorii Państwa i Prawa) udało się uniknąć jego zwolnienia z Uniwersytetu[24].

O związkach między Katedrą Historii Prawa na Zachodzie Europy a Katedrą Prawa Kościelnego świadczą nie tylko losy L. Winowskiego, lecz także fakt, że promotorem pierwszego polskiego doktoratu — *Stosunek Kościoła do Państwa na tle najnowszych encyklik i konkordatów* — obronionego na Wydziale Prawnym we Wrocławiu po II wojnie światowej 9 czerwca 1946 r., którego autorem był Michał M. Kostecki (asystent w Katedrze Prawa Kościelnego), był właśnie I. Jaworski[25]. L. Winowski i I. Jaworski także egzaminowali z prawa kościelnego

[21] W. Wrzesiński, *Uniwersytet Wrocławski 1945–1995*, s. 174–175.

[22] E. Klein, J. Koredczuk, *Leszek Winowski (1910–1979)*, [w:] *Pamięci zmarłych Profesorów i Docentów Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego 1945–2010*, red. L. Lehmann, M. Maciejewski, Wrocław 2010, s. 320; J. Koredczuk, *Wspomnienia i plotki, czyli o tych, co odeszli, lecz w pamięci pozostali*, Prawo CCCIII. Studia historycznoprawne, Wrocław 2007, s. 92.

[23] T. Bigo, *op. cit.*, s. 124.

[24] K. Jonca, *op. cit.*, s. 29.

[25] Obrona doktoratu M. Kosteckiego mogła odbyć się tak szybko, gdyż jego praca już przed wojną była przyjęta we Lwowie. Nieprzypadkowo odbyła się ona dnia 9 czerwca 1946 r., albowiem już tego samego dnia w ramach obchodzonych hucznie na Uniwersytecie „Dni kultury” i uroczystej inauguracji działalności Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu miała miejsce w Auli Leopoldina jego promocja. *Szpalty z dziejów Uniwersytetu Wrocławskiego 1945–1947*, red. T. Suleja, Wrocław 2005, s. 155 i 160. (*Studia i materiały z dziejów Uniwersytetu Wrocławskiego*, t. 6).

© for this edition by CNS

w sesji w marcu 1946 r. Egzamin z prawa wyznaniowego (kościelnego) w tamtych czasach budził podobny respekt jak z prawa rzymskiego[26].

Po październiku 1956 r. nastawienie władz do L. Winowskiego uległo zmianie. Dnia 24 stycznia 1957 r. został on profesorem nadzwyczajnym oraz dwukrotnie wybrano go na prodziekana Wydziału, gdy dziekanem był S. Wysłouch — pierwszy raz w roku akademickim 1956/1957, 17 lutego 1957 r., by dokończyć kadencję okrytego niesławą Leona Bojma, i drugi raz w roku 1957/1958[27].

Początkowo do czasów zatrudnienia Edmunda Kleina (czyli 1 października 1956 r.) i Teresy Janasz (czyli 1 marca 1957 r.), nieustabilizowana była niesamodzielna kadra nauczająca w katedrze, którą charakteryzowała duża mobilność. Przez katedrę przewinęło się kilkunastu asystentów. Pierwszym asystentem w katedrze był Andrzej Jochelson (zatrudniony od 1 grudnia 1945 do 30 września 1948 r.). Nominalnie tylko dwa miesiące, od 1 września do 31 października 1949 r., pracował w katedrze Aleksander Małachowski, zwolniony jako nieodpowiadający „wymogom polityczno-klasowym"[28]. Najdłużej zatrudniony w niej był Henryk Eugeniusz Gąsior (od 1 września 1949 do 28 lutego 1954 r.)[29].

Wszyscy trzej nie rozwinęli zbyt szerokiej działalności naukowej na Wydziale, a znani są bardziej z działalności poza nim. A. Jochelson w okresie, gdy pracował jako asystent, nie napisał żadnego naukowego artykułu. Napisał natomiast, pod pseudonimem Marek Żurawek, sztukę teatralną zatytułowaną *Biskup Nanker*, która była z powodzeniem wystawiana przez Teatr Miejski we Wrocławiu (pierwszy raz m.in. z okazji inauguracji Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu) oraz opracował statut wrocławskiego Koła Miłośników Literatury i Języka Polskiego. Należał także do najbliższych współpracowników administratora apostolskiego diecezji wrocławskiej ks. Karola Milika, co zapewne było jedną z przyczyn odmowy dalszego jego zatrudnienia w Katedrze[30]. A. Małachowski, czyli jak o nim mówili przyjaciele „Lesio", w rzeczywistości pracował na Wydziale dłużej niż wspomniane dwa miesiące, z tym że wcześniej jako młodszy woźny, a dopiero na samym końcu jako młodszy asystent. Być może „jego miejsce było potrzebne dla zatrudnienia jednego z działaczy młodzieżowych", jak to sugeruje Teresa Suleja[31]. Istotnie bowiem po jego odejściu do Zakładu został przyjęty przewodniczący Bratniej Pomocy H.E. Gąsior, który „mimo napoleońskiego wzrostu miał wielkie powodzenie u kobiet". Nie u wszystkich jednakże i niezupełnie, jak chociażby

[26] J. Koredczuk, *60-lecie…*, s. 21–22; F. Ryszka, *Pamiętnik inteligenta. Samo życie*, Łódź 1996, s. 49.

[27] T. Bigo, *loc. cit.*

[28] T. Kuta, *op. cit.*, s. 249.

[29] J. Koredczuk, *60-lecie…*, s. 68–69.

[30] J. Koredczuk, *Wspomnienia…*, s. 89; *Szpalty…*, s. 158.

[31] T. Suleja, *Uniwersytet Wrocławski w okresie centralizmu stalinowskiego 1950–1955*, Wrocław 1995, s. 177.

© for this edition by CNS

u aktorki Barbary Krafftówny, o której względy zabiegał[32]. Od nauki bardziej pociągało go administrowanie kulturą, dlatego też po odejściu z Wydziału został kierownikiem Wydziału Kultury Rady Narodowej we Wrocławiu, dyrektorem Teatru Muzycznego (dzisiejszego „Capitolu") czy Przedsiębiorstwa Imprez i Wypoczynku „Hala Ludowa"[33].

Przez krótki okres, od 1 sierpnia 1954 do 30 kwietnia 1956 r., pracował w Katedrze także Józef Borowiec. Jako aktywista partyjny, któremu m.in. partia w roku akademickim 1954/1955 powierzyła nadzór nad sprawnym przebiegiem sesji, niezbyt pasował do Katedry. Dlatego też przeszedł do Katedry Postępowania Karnego, kierowanej ówcześnie przez Karola Cincio (będącego wówczas prorektorem Uniwersytetu Wrocławskiego)[34]. Praktycznie tylko „na papierze" pracował w Katedrze od 1 maja do 30 września 1956 r. Wojciech Magdziak, który już przed wojną (w latach 1935–1939) pod kierownictwem I. Jaworskiego pracował jako asystent w Katedrze Historii Ustrojów Państw na Zachodzie Europy na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Z powodu niemożności znalezienia mieszkania we Wrocławiu nie podjął faktycznie pracy, pomimo że miał być zatrudniony od razu na stanowisku starszego asystenta, gdyż już przed wojną się doktoryzował[35].

Kłopoty z „młodą kadrą" w katedrze brały się stąd, że I. Jaworski nie mógł znaleźć właściwych osób na asystentów. Wspomniany M. Kostecki formalnie pracował jako asystent w Katedrze Prawa Kościelnego i tylko dlatego I. Jaworski był promotorem jego doktoratu, gdyż we wspomnianej Katedrze brakowało samodzielnego pracownika naukowego. Natomiast rzeczywistym naukowym opiekunem tego doktoratu był L. Winowski, pochodzący podobnie jak M. Kostecki ze Lwowa. I. Jaworski był natomiast jednym z recenzentów habilitacji, przybyłej podobnie jak on z Wilna Aliny Wawrzyńczyk, która habilitowała się 26 lutego 1951 r. na podstawie rozprawy *Rozwój wielkiej własności na Podlasiu w XV i XVI wieku* (Wrocław 1951). To wprawdzie druga habilitacja na Wydziale, ale jedyna, jaka doszła do skutku przed zniesieniem przez komunistyczne władze procedury habilitacyjnej[36].

W perspektywicznym planie rozwoju Wydziału z dnia 25 września 1950 r., przyjętym po określeniu jego nowej struktury, Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa oraz Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego wyznaczono nowe konkretne zadania, podporządkowane ściśle potrzebom politycznym. Głównie udzielenie odpowiedzi na poglądy głoszone przez dotychczasową naukę niemiecką, szczególnie odnośnie do przeszłości Śląska. Pracownicy Katedry Powszechnej

[32] F. Ryszka, *op. cit.*, s. 115, 320.

[33] J. Koredczuk, *Wspomnienia…*, s. 83–84, 90.

[34] J. Koredczuk, K. Koreń, *Karol Cincio (1910–1959)*, [w:] *Pamięci zmarłych Profesorów…*, s. 49.

[35] J. Koredczuk, *60-lecie…*, s. 22, 69.

[36] J. Koredczuk, *Alina Wawrzyńczyk (1908–1997)*, [w:] *Pamięci zmarłych Profesorów…*, s. 314.

© for this edition by CNS

Historii Państwa i Prawa nie w pełni sobie jednak wzięli do serca wyznaczone zadania „naukowe", z drobnymi wyjątkami, pozostając na ogół wiernymi swoim dotychczasowym zainteresowaniom naukowym. Jako przykład konformistycznej postawy w tym zakresie mogą być badania H.E. Gąsiora nad oddziaływaniem Komuny Paryskiej na ustawodawstwo niemieckie w dobie bismarckowskiej[37]. Podobnie było z innymi planami nie o charakterze naukowym, lecz propagandowym, jak na przykład zobowiązaniami pierwszomajowymi, o których nieznany autor napisał w 1951 r., iż „zakład powszechnej historii państwa i prawa zobowiązał się przygotować do druku, pod kierownictwem prof. dr Iwo Jaworskiego, materiały ćwiczeniowe z zakresu powszechnej historii państwa i prawa"[38].

Na dorobek naukowy pracowników katedry w tym okresie składają się przede wszystkim podręczniki (skrypty), których brak dotkliwie odczuwali studenci. W pierwszej kolejności należy tu wymienić podręcznik I. Jaworskiego *Zarys powszechnej historii państwa i prawa* pierwszy raz opublikowany w 1947 r. Po śmierci I. Jaworskiego w 1959 r. został on uzupełniony o to, czego brakowało mu wcześniej, czyli starożytność (pióra Jana Baszkiewicza) oraz dzieje Bizancjum i Rusi Kijowskiej (pióra L. Winowskiego), i pod redakcją L. Winowskiego i J. Baszkiewicza ponownie wydany, stając się do dziś jednym z podstawowych podręczników do nauki powszechnej historii państwa i prawa. Także J. Baszkiewicz wydał w 1963 r. pierwszą część skryptu do historii doktryn politycznych i prawnych *Starożytność i średniowiecze*, która później wejdzie do jego *Historii doktryn politycznych i prawnych*, wydanego wspólnie z Franciszkiem Ryszką, znanego i cenionego przez prawników i politologów podręcznika do historii doktryn[39].

Stosunkowo niewielki jest dorobek samego I. Jaworskiego. Był on bowiem bardziej człowiekiem słowa niż pióra. Przyczynił się do tego nadmiar obowiązków służbowych i dydaktycznych ciążących na nim[40] oraz postępujące choroby (gruźlica nabyta podczas wojny i ciężka katarakta), z którymi walczył na kilku

[37] J. Koredczuk, *60-lecie*..., s. 29, 31.

[38] P. B., *Wydział Prawno-Administracyjny Uniwersytetu Wrocławskiego*, Państwo i Prawo 6, 1951, z. 5–6, s. 992.

[39] J. Koredczuk, *60-lecie*..., s. 43.

[40] Oprócz pracy na Uniwersytecie I. Jaworski pracował również w powstałej w 1947 r. we Wrocławiu Wyższej Szkole Handlowej (protoplastce dzisiejszego Uniwersytetu Ekonomicznego), której działalność początkowo opierała się prawie w całości na kadrach zatrudnionych na Wydziale Prawnym. I. Jaworski w Wyższej Szkole Handlowej prowadził wykłady z prawa konstytucyjnego porównawczego oraz nauki o Polsce i świecie współczesnym. Był także przewodniczącym Komisji Dyscyplinarnej dla Studentów. J. Chumiński, *Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu (1947–1950)*, [w:] *Księga 60-lecia Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu*, red. J. Chumiński, Wrocław 2007, s. 35, 43. Trochę odmiennie podaje Przemysław Pluta, iż nie miał on zgody na wykłady z przedmiotu zagadnienia Polski współczesnej. P. Pluta, *loc. cit*.

© for this edition by CNS

frontach: ostatnie dwa lata Jego życia wypełniała ciągła walka o trochę światła, a czasem już o oddech[41].

Natomiast zainteresowania badawcze L. Winowskiego w latach 1946–1958 koncentrowały się głównie na historii związków organizacyjno-kościelnych Śląska z Rzecząpospolitą oraz stosunku państw Europy chrześcijańskiej do innowierczego otoczenia.

Gdy idzie o zajęcia dydaktyczne, pracownicy Katedry prowadzili wykłady i ćwiczenia z powszechnej historii państwa i prawa, a wcześniej historii ustroju i prawa na zachodzie Europy, różne wykłady monograficzne (L. Winowski „Ustrój Anglii w wieku XVII i XVIII", „Historia prawa islamu i ustroju państw muzułmańskich"), seminaria (I. Jaworski) i proseminaria (L. Winowski).

W sumie, w latach 1955–1958 w Katedrze dyplomy magistra otrzymało 30 osób[42].

Katedra początkowo „błąkała się" po Wydziale, użytkując w 1950 r. wspólnie z Katedrą Prawa Państwowego sale wykładowe i ćwiczeniowe oraz pomieszczenia biurowe. W 1958 r. Katedra zajmowała w gmachu Wydziału cztery pokoje (numer 101, 413, 414 i 415). Przy Katedrze do 1950 r. (do czasu powołania Zespołu Katedr Historyczno-Prawnych) istniała biblioteka zakładowa, składająca się z 3568 tomów. W 1956 r. liczba ta spadła do 2458[43], a w 1958 r. — do 2261 tomów.

* * *

Dnia 24 marca 1959 r. zmarł I. Jaworski, po trzech miesiącach kierownictwo Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa objął od 1 lipca 1959 r. współpracujący z nim od dziesięciu lat Leszek Winowski[44]. Uprzedził on w tym zakresie J. Baszkiewicza, który początkowo był przewidywany na kierownika Katedry, ale ostatecznie od 1 października 1959 r. został zatrudniony na stanowisku docenta. Wniosek o jego zatrudnienie w Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa na posiedzeniu Rady Wydziału Prawa 19 września 1959 r. referował L. Winowski, argumentując, że jego powołanie jest uzasadnione ze względu na konieczność wykonania planu badań naukowych Katedry w najbliższych latach, dodając, że Katedra sama nie jest w stanie wypełnić luki, jaka w tym zakresie powstała po śmierci I. Jaworskiego[45].

L. Winowski, którzy przeszedł do Katedry Historii Prawa na Zachodzie Europy z Katedry Prawa Kościelnego umiejętnie łączył swoje zainteresowania tema-

[41] L. Winowski, *op. cit.*, s. 93.

[42] T. Bigo, *op. cit.*, s. 139.

[43] J. Koredczuk, *60-lecie*..., s. 13–14, 65.

[44] Leszek Józef Egidiusz Winowski (ur. 23 stycznia 1910–zm. 16 listopada 1979); por. E. Klein, J. Koredczuk, *Leszek Winowski*..., s. 319–322.

[45] J. Koredczuk, *Wrocławski okres w życiu Jana Baszkiewicza*, Miscellanea Historico-Iuridica 2015, t. 14.

© for this edition by CNS

tyką stosunków państwo–Kościół z problematyką historyczno-prawną. Przykładem takiego udanego mariażu naukowego była jego praca pt. *Studium o polityce kościelnej Fryderyka II na Śląsku*. Unikatowy charakter w latach 50. i 60. XX w. miały także prace L. Winowskiego dotyczące historii ustroju i prawa islamu. Był on w tym zakresie ich pionierem we wrocławskim ośrodku historyczno-prawnym. By lepiej poznać omawiane kwestie, uczył się języka arabskiego, a pod koniec 1959 r. planował nawet wyjazd do Iraku[46]. Pracom L. Winowskiego dotyczącym prawa islamu, w przyszłości w trakcie jego uzwyczajniania, Michał Patkaniowski przypisze „specjalną wartość". Dzisiaj do tych zainteresowań naukowych nawiązują Mirosław Sadowski i Paweł Wiązek.

Jednym z trzech późniejszych profesorów Instytutu Historii Państwa i Prawa, których w gronie studentów, „entuzjastów nauki" w połowie lat 50. XX w. wyszukał S. Wysłouch, który został następnie zatrudniony w Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa, był E. Klein[47]. Promotorem jego doktoratu oraz zatrudnionej w katedrze pół roku później po nim T. Janasz został L. Winowski[48].

Obydwoje zajęli się problematyką naukową w pełni wchodzącą w zakres badań naukowych Katedry, czyli powszechnej historii państwa i prawa, co nie tylko w ówczesnych warunkach, ale nawet i współcześnie jest niezwykle trudne.

E. Klein doktoryzował się 18 września 1964 r. na podstawie pracy pt. *Położenie prawne ziem i ludności polskiej w państwie pruskim do 1847 roku.* Było to jego trzecie podejście do tematu doktoratu, wcześniejsze brzmiały: *Stosunek pruskiego Rechtsstaatu do ludności polskiej w latach 1918–1933 na przykładzie Śląska Opolskiego* i *Początek ustawodawstwa pracy w Prusach w latach 1648–1808*[49]. Mimo to dziejom państwa niemieckiego i stosunkom polsko-niemieckim pozostał wierny do końca. Między innymi nawiązując do nich, 6 listopada 1973 r. habilitował się na podstawie rozprawy pt. *Rada Ludowa we Wrocławiu. Centralna Rada dla Prowincji Śląskiej*. Pracę nad nią rozpoczął już w 1965 r., przeprowadzając kwerendę biblioteczną w bibliotece Uniwersytetu im. Karola Marksa i Deutsche Bücherei w Lipsku oraz archiwalną w Deutsches Zentralarchiv w Merseburgu. Następnie kontynuował ją latach 1968–1969[50].

Dzięki badaniom nad II Rzeszą, zwłaszcza zaś nad pierwszymi latami Republiki Weimarskiej, dotyczącym socjaldemokratycznych form ustrojowych tworzo-

[46] E. Klein, J. Koredczuk, *Leszek Winowski…*, s. 321.

[47] K. Jonca, *op. cit.*, s. 27. S. Wysłouch włączył także E. Kleina do prac prowadzonych przez Sekcję Historyczną, powstałego wówczas Instytutu Śląskiego w Opolu. A. Konieczny, *Moje spotkanie z Profesorem Sewerynem Wysłouchem*, [w:] *Pamięci zmarłych Profesorów…*, s. 334–335.

[48] K. Jonca, *op. cit.*, s. 85. Ponadto był on promotorem 20 doktoratów na KUL-u (m.in.: Pawła Latuska — byłego rektora Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu i biskupa pomocniczego wrocławskiego, Tadeusza Pieronka — byłego biskupa pomocniczego w Sosnowcu i rektora Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, Piotra Hemperka — byłego rektora KUL-u i biskupa pomocniczego lubelskiego). E. Klein, J. Koredczuk, *Leszek Winowski…*, s. 320.

[49] J. Koredczuk, *60-lecie…*, s. 39.

[50] *Plany i sprawozdania 1947–1969* [Instytut Historii Państwa i Prawa], s. 190, 206.

© for this edition by CNS

nych spontanicznie w Niemczech u schyłku I wojny światowej i po niej w dobie rewolucji listopadowej w Niemczech, ze szczególnym uwzględnieniem powstających ówcześnie rad robotniczo-żołniersko-chłopskich[51], E. Klein na początku lat 70. XX w. stał się jednym z czołowych znawców tej problematyki w polskim i niemieckim świecie naukowym[52]. W Instytucie w związku z tym żartowano, że gdyby E. Klein był członkiem partii, to zapewne co miesiąc występowałby w telewizji. Oprócz specyficznej tematyki publikacji E. Kleina charakteryzowała je także ich obszerność.

Podobnie T. Janasz[53], która 29 maja 1964 r. doktoryzowała się na podstawie pracy pt. *Praca najemna we Francji w czasach Rewolucji i I Cesarstwa (Warunki prawne)*. Było to jej czwarte podejście do tematu doktoratu. Początkowo bowiem pod kierunkiem Stanisława Huberta, którego była seminarzystką, zamierzała pisać pracę pt. *O Konstantym Święcickim*. Wyszedł z tego jedynie artykuł *Konstantego Święcickiego De jure Naturae et Gentium in Genere et de Jure Belli et Pacis in specie z 1763 roku*[54]. Następnie pod kierunkiem I. Jaworskiego zamierzała pisać pracę pt. *Wpływ uczonych i publicystów francuskich XVIII wieku na polskie zagadnienia ustrojowe czasów Oświecenia*[55], a pod kierunkiem L. Winowskiego najpierw wszczęła przewód doktorski na podstawie pracy zatytułowanej *Ustawodawstwo socjalne Francji od XVII wieku do czasów Restauracji*[56]. Po obronie tego doktoratu L. Winowski powiedział, iż jej rozprawa doktorska „miała dwóch promotorów, z których tylko jeden może być tu obecny"[57].

Z czasem stała się jedną z niewielu specjalistek w Polsce, zajmujących się dziejami ustrojowo-prawnymi współczesnej Francji. Potwierdziła to habilitacją, którą obroniła 23 marca 1976 r. na podstawie rozprawy pt. *Państwo Francuskie 1940–1944. Ideologia, organizacja, prawo* (Wrocław 1975). Prace T. Janasz, poświęcone Francji-Vichy, pomimo że dotyczące jakże niedawnej historii Francji, mają unikatowy charakter w nauce polskiej. Szczególnie podkreślano w nich to, że są one oparte na dogłębnych źródłowych badaniach autorki[58].

---

[51] K. Nowacki, *op. cit.*, s. 243–244; K. Orzechowski, M. Szyrocki, *Badania niemcoznawcze w czterdziestoletnim dorobku Uniwersytetu Wrocławskiego*, [w:] *Uniwersytet Wrocławski. 40 lat w służbie nauki, kultury, gospodarki*, Wrocław 1988.

[52] *Protokoły posiedzeń Instytutu Historii Państwa i Prawa w latach akademickich 1969/1970–1972/1973*, s. 295.

[53] Teresa Janasz (ur. 12 sierpnia 1921–zm. 19 grudnia 2001). W latach 1988–1990 kierownik Zakładu Prawa Rzymskiego. E. Klein, J. Koredczuk, *Teresa Janasz (1921–2001)*, [w:] *Pamięci zmarłych Profesorów*..., s. 104–106.

[54] Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego. Prawo 6, 1959, Seria A, nr 22, s. 77–108.

[55] W 1958 r. otrzymała ona m.in. na realizację zamierzenia półroczne stypendium Fundacji Forda na studia we Francji.

[56] J. Koredczuk, *60-lecie*..., s. 39.

[57] Arch. UWr, sygn. AU-271/5, k. 264.

[58] J. Bardach, *Polskie nauki historyczno-prawne w latach 1945–1977*, Państwo i Prawo 34, 1979, z. 1, s. 12.

© for this edition by CNS

L. Winowski był także znawcą prawa rzymskiego (m.in. w latach 1947–1954 był kierownikiem Katedry Prawa Rzymskiego na KUL-u), dlatego też nieprzypadkowo został recenzentem doktoratu Edwarda Szymoszka (*„Iurisdictio" w poglądach glosatorów*, 1973) oraz Ireneusza Żebera (*Majątek niewolnika w prawie rzymskim za czasów Republiki*, 1975). Ponadto był on recenzentem doktoratów Michała Staszkowa (*Przestępstwa i kary w sądownictwie wiejskim Małopolski w XV–XVIII w.*, 1959) i Jana Kolasy (*Nauczanie prawa narodów w szkołach polskich wieku Oświecenia*, 1960).

Oprócz T. Janasz i E. Kleina, stanowiących „opokę młodych" w Katedrze, podobnie jak poprzednio przewinęły się przez nią pojedyncze osoby. Sytuacja kadrowa była na tyle zła, że zauważono to nawet w 1961 r. na Konferencji Partyjno-Naukowej poświęconej problematyce dydaktyczno-wychowawczej uczelni wrocławskich. Niewiele to jednak zmieniło w praktyce. Ponieważ tylko przez jeden rok akademicki, w ramach asystenckich studiów przygotowawczych (stażu), w Katedrze od 1 października 1962 r. do 30 września 1963 r. zatrudniony był Aleksander Seniuta, nie zagrzewając dłużej miejsca. Był on seminarzystą L. Winowskiego, pod którego kierunkiem napisał pracę magisterską pt. *Zagadnienie sprawiedliwości społecznej w angielskiej rewolucji 1640–1660*. A. Seniuta ostatecznie przeszedł do Katedry Prawa Konstytucyjnego, a od 1 października 1966 do 30 września 1967 r. podobny los podzielił, czyli odbywając tylko asystenckie studia przygotowawcze i odchodząc z Katedry, Waldemar Dawidowicz (zajmował się problemami prawnymi dotyczącymi niewolnictwa w Stanach Zjednoczonych). Zapewne wiązano z nim plany ze względu na uchwałę Rady Wydziału Prawa z 21 stycznia 1966 r., przyznającą Katedrze dodatkowy etat asystencki[59]. Od lat 60. XX w. struktura zatrudnienia w Katedrze (Zakładzie) nie uległa jednak zmianie, opierając się tradycyjnie na dwóch samodzielnych i dwóch niesamodzielnych pracownikach naukowych.

W 1960 r. przy Katedrze powstał Zakład Historii Doktryn Politycznych, którego kierownikiem został Jan Baszkiewicz. Zakład ten istniał do 1 czerwca 1963 r., kiedy to — na mocy zarządzenia Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 24 maja 1963 r. został przekształcony w samodzielną katedrę — Katedrę Historii Doktryn Politycznych i Prawnych. Oficjalne dokonanie powyższej reorganizacji zostało potwierdzone pismem Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 sierpnia 1960 r.[60]

Zarządzeniem Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 kwietnia 1969 r. został powołany Instytut Historii Państwa i Prawa, którego dyrektorem został Kazimierz Orzechowski[61]. Rozpoczął on swoją działalność od 1 września 1969 r., jednym z zakładów wchodzących w jego skład stał się istniejący do dziś

[59] J. Koredczuk, *60-lecie*..., s. 22, 24, 68–69.
[60] *Ibidem*, s. 16.
[61] K. Nowacki, *op. cit.*, s. 228.

© for this edition by CNS

Zakład Powszechnej Historii Państwa i Prawa, powstały z przekształcenia istniejącej wcześniej Katedry. Kierownikiem Zakładu został L. Winowski.

Natomiast pierwszym kierownikiem powstałej we wrześniu 1975 r. przy Instytucie Pracowni Dokumentacji Historyczno-Prawnej został E. Klein[62]. Dzisiaj jest nim Józef Koredczuk.

W ramach nowej polityki planowania badań naukowych na podstawie 5-letnich planów badań na lata 1971–1975, wprowadzonej po powołaniu instytutów, uwzględniającej ich interdyscyplinarny charakter, L. Winowski stanął w Instytucie na czele zespołu drugiego, zajmującego się badaniami nad państwem feudalnym. Prace zespołu obejmowały głównie prowadzone przez niego samego badania, tj. sytuację obcych w prawie i doktrynie średniowiecza oraz z zakresu ustroju i prawa na Śląsku, prowadzone głównie przez K. Orzechowskiego. Natomiast T. Janasz i E. Klein uczestniczyli w pracach zespołu trzeciego, obejmującego badania nad państwem, prawem i doktryną czasów najnowszych, ze szczególnym uwzględnieniem imperializmu, kierowanego przez Franciszka Połomskiego[63]. W planie badań na lata 1976–1980 pracownicy Zakładu uczestniczyli w badaniach nad problemem kształtowania się socjalistycznych organów władzy na ziemiach polskich, którymi kierował E. Klein. Ostatnim problemem badawczym, którym zajął się podupadający na zdrowiu L. Winowski, była myśl prawnicza i teologiczna w XIII i XIV w. w stosunku do innowierców. L. Winowski zamierzał ją prześledzić w świetle ustaleń procesów polsko-krzyżackich oraz postanowień soboru w Konstancji[64]. Zakończenie tych prac było planowane na rok 1980, niestety L. Winowski zmarł w 1979 r. Po jego śmierci K. Orzechowski przygotował do druku jego pracę (*Innowiercy w poglądach uczonych zachodniego chrześcijaństwa XIII i XIV wieku*, Wrocław 1985), będącą wynikiem powyższych badań.

L. Winowski, a przed nim, od 1949 r., I. Jaworski byli członkami Komitetu Redakcyjnego Czasopisma Prawno-Historycznego, najważniejszego polskiego czasopisma polskich historyków prawa. Dzisiaj jest nim Marian Józef Ptak. Do roku 1963, dopóki z Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa nie wyodrębniła się Katedra Historii Doktryn Politycznych i Prawnych, członkiem Komitetu Redakcyjnego Państwa i Prawa był także J. Baszkiewicz[65].

L. Winowski był członkiem korespondentem Towarzystwa Naukowego KUL-u od 1948 r. (następnie zaś członkiem czynnym tego Towarzystwa na Wydziale Nauk Społecznych), członkiem Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego (od 1957) i Opolskiego Towarzystwa Naukowego[66]. Członkiem WTN-u od 1978 r. (a w latach 1995–1996 nawet jego zarządu) była także T. Janasz. Ponadto była

[62] *Protokoły posiedzeń Instytutu Historii Państwa i Prawa w latach akademickich 1973/1974–1974/1975*, s. 350.

[63] Por. *ibidem*, s. 292–300.

[64] *Ibidem*, s. 380, 384.

[65] J. Koredczuk, *60-lecie…*, s. 41.

[66] E. Klein, J. Koredczuk, *Leszek Winowski…*, s. 321.

© for this edition by CNS

ona członkiem zwyczajnym Association Henri Capitant des amis de la culture juridique française (od 1979) i członkiem honorowym Association Souvenir de la déportation „Nuit et Brouillard" (od 1975)[67].

W 1961 r. ukazał się skrypt L. Winowskiego *Historia średniowiecza*, a w 1966 *Historia epoki feudalnej*, przygotowywane jednak głównie z myślą o studentach Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu, gdzie pracował od 1957 r. na drugim etacie, wykładając na Wydziale Historyczno-Filozoficznym historię średniowiecza[68].

Dnia 14 listopada 1974 r. L. Winowski otrzymał tytuł profesora zwyczajnego na podstawie uprzednich opinii o jego kwalifikacjach sporządzonych przez Michała Sczanieckiego, Michała Patkaniowskiego i S. Huberta.

W latach 1955–1969 w Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa 24 osoby, pisząc pracę magisterską, uzyskały stopień magistra prawa[69]. Od roku akademickiego 1966/1967 przy Katedrze co dwa tygodnie odbywały się seminaria doktoranckie, w których uczestniczyli pracownicy Katedry oraz byli seminarzyści — absolwenci Wydziału. Jednym z nich był Jan Śleszyński zajmujący się badaniami nad organizacją służby dyplomatycznej w Rosji w XVI i XVII w. Odbywały się także wspólne seminaria z pracownikami Katedry Historii Doktryn Politycznych, Prawa Państwowego czy Prawa Międzynarodowego[70].

Wykład z powszechnej historii państwa i prawa prowadził na studiach stacjonarnych L. Winowski, przejściowo jedynie, gdy był on chory (po poważnym zawale serca), od 1 października 1968 r. do 1 marca 1969 r. prowadziła go T. Janasz. Ona także prowadziła ćwiczenia na studiach stacjonarnych, wspomagana niekiedy przez E. Kleina i Andrzeja Wójtowicza, asystenta Katedry Historii Doktryn Polityczno-Prawnych. Na studiach zaocznych we Wrocławiu wykład prowadził E. Klein, a ćwiczenia T. Janasz[71].

W latach 70. XX w. E. Klein i T. Janasz prowadzili również zajęcia z powszechnej historii państwa i prawa w punkcie konsultacyjnym Wydziału w Opolu, wcześniej tylko T. Janasz.

W ramach przejściowego połączenia na studiach prawniczych w latach 70. XX w. (podobnie jak ma to miejsce dziś) przedmiotów powszechnej historii państwa i prawa oraz historii państwa i prawa polskiego w dwa przedmioty: historię ustroju Polski na tle porównawczym oraz historię prawa sądowego, Zakład Po-

[67] E. Klein, J. Koredczuk, *Teresa Janasz…*, s. 105.

[68] J. Koredczuk, *Opolszczyzna w badaniach Profesora Kazimierza Orzechowskiego oraz jego wkład w rozwój opolskiego ośrodka historycznego*, Opolskie Studia Administracyjno-Prawne 9, 2011, s. 215.

[69] S. Hubert, *Wydział Prawa i Administracji*, [w:] *Uniwersytet Wrocławski 1945–1970. Księga jubileuszowa*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970, s. 131. L. Winowski w sprawozdaniu z 1967 r. podaje, iż w Katedrze do 15 czerwca 1967 r. napisane zostały 74 prace magisterskie, w tym 24 przez studentów studium dla pracujących. *Plany i sprawozdania 1947–1969*, [III] *Katedra Powszechnej Historii Państwa i Prawa*, s. 201.

[70] *Plany i sprawozdania 1947–1969*, s. 193–194, 197.

[71] *Ibidem*, s. 206.

© for this edition by CNS

wszechnej Historii Państwa i Prawa stał się czołowym zakładem w zakresie przedmiotu historia ustroju Polski na tle porównawczym (powszechnym)[72].

Znacznemu rozszerzeniu uległa propozycja wykładów monograficznych prowadzonych przez pracowników Katedry, oprócz L. Winowskiego, ich propozycje zgłosili też T. Janasz („III republika francuska" i „Reżim Vichy") oraz E. Klein („Ustrój Niemiec w wieku XI i XX")[73].

Warto podkreślić, że w dniach 21 i 22 września 1964 r. odbył się we Wrocławiu ogólnopolski zjazd kierowników katedr powszechnej historii państwa i prawa, którego gospodarzem był L. Winowski. W zjeździe tym wzięli udział także kierownicy katedr prawa państwowego z Poznania i Torunia, gdyż celem zjazdu — oprócz omówienia czasowego zakresu przedmiotu powszechna historia państwa i prawa, co stało się konieczne w związku z przewidywaną reformą studiów prawniczych — było również ustalenie granic pomiędzy programem studiów z prawa państwowego i powszechnej historii państwa i prawa. Na spotkaniu tym podjęto też decyzję o rozpoczęciu prac mających na celu przygotowanie wyboru źródeł z powszechnej historii państwa i prawa, odzwierciedlających przemiany ustrojowe w Anglii, Francji, Niemczech, Rosji i Stanach Zjednoczonych. Podkreślono, że objęta planem część francuska źródeł została już przetłumaczona przez T. Janasz[74].

T. Janasz w roku akademickim 1966/1967 była opiekunem Domu Studenckiego „Urszulka pod Kasztanem". W trakcie wydarzeń marcowych w 1968 r. należała do grona osób zdecydowanie popierających studentów, natomiast po 1980 r. czynnie działała w NSZZ Solidarność[75]. Prywatnie była jednym z najbardziej doświadczonych polskich grotołazów, mających na swoim koncie wiele wypraw do jaskiń leżących w polskich Tatrach i francuskich Wogezach[76].

W 1961 r. biblioteka Katedry wzbogaciła się m.in. o zbiory zakupione z biblioteki zmarłego profesora I. Jaworskiego, jednakże pod koniec tego roku (19 grudnia) zbiory biblioteki Katedry przekazane zostały do nowo powstałej Biblioteki Wydziałowej[77].

Dnia 18 listopada 1974 r. na uroczystym posiedzeniu Instytutu Historii Państwa i Prawa uczczono dziesiątą rocznicę śmierci prof. K. Koranyiego. Wspomnienie o nim wygłosił, znający go jeszcze ze Lwowa, L. Winowski[78].

---

[72] *Protokoły posiedzeń Instytutu Historii Państwa i Prawa w latach akademickich 1973/1974–1974/1975*, s. 364, 406.

[73] *Plany i sprawozdania 1947–1969*, s. 194.

[74] *Ibidem*, s. 186–188.

[75] *Ibidem*, s. 194; W. Wrzesiński, *Uniwersytet Wrocławski 1945–1995*, s. 258. Po wydarzeniach marcowych 1968 r. także L. Winowski zrezygnował z pracy w Senackiej Komisji Dyscyplinarnej dla Studentów w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu. J. Koredczuk, *Opolszczyzna*..., s. 219.

[76] Por. J. Koredczuk, *Teresa Janasz — „Speleolog"*, [w:] J. Koredczuk, *Wspomnienia*..., s. 84–85.

[77] *Plany i sprawozdania 1947–1969*, s. 177–178.

[78] *Protokoły posiedzeń Instytutu Historii Państwa i Prawa w latach akademickich 1973/1974–1974/1975*, s. 110–113.

© for this edition by CNS

Po 1960 r., po powstaniu przy katedrze Zakładu Historii Doktryn Politycznych, Zakład Historii Doktryn zajmował jeden pokój na pierwszym piętrze w budynku Wydziału, a pozostałe trzy pokoje (numer 414, 415 i 416) na czwartym piętrze zajmowała Katedra Powszechnej Historii.

* * *

Po śmierci w 1979 r. L. Winowskiego jego następcą na stanowisku kierownika Zakładu Powszechnej Historii Państwa i Prawa został jego uczeń Edmund Klein[79].

Należał on do osób, które krytycznie patrzyły na rzeczywistość socjalistyczną. Między innymi dosłownie „krytycznie patrząc" obserwował i był biernym uczestnikiem rozruchów na placu Grunwaldzkim we Wrocławiu w dniu 31 sierpnia 1982 r., za co został zatrzymany i pobity przez funkcjonariuszy ZOMO oraz skazany w trybie nadzwyczajnym przez Kolegium ds. Wykroczeń[80].

Cechą charakterystyczną kierunków badań prowadzonych w katedrze w okresie kierowania nią przez I. Jaworskiego i L. Winowskiego było ich silne osobiste oddziaływanie na kierunki badań prowadzonych przez podległych im pracowników. Po śmierci L. Winowskiego kierunki badań naukowych prowadzonych w zakładzie przez niesamodzielnych pracowników naukowych początkowo pozostawały pod wpływem badań prowadzonych przez K. Orzechowskiego, następnie jednak zaczęły one nabierać coraz bardziej indywidualnego, samodzielnego charakteru.

Jako przykład można tu podać M.J. Ptaka, doktoryzującego się 23 marca 1982 r. na podstawie rozprawy *Sądownictwo księstwa oleśnickiego ze szczególnym uwzględnieniem sądów prawa polskiego*, który mimo że jego promotorem był E. Klein, pod względem naukowym pozostawał w kręgu zainteresowań naukowych K. Orzechowskiego. Potwierdzeniem tego może być także jego habilitacja, którą obronił 26 września 1991 r. na podstawie rozprawy *Zgromadzenia i urzędy stanowe księstwa głogowskiego od początku XIV w. do 1742 r.* (Wrocław 1991).

[79] Edmund Klein (ur. 30 września 1929–zm. 21 grudnia 2011). M.J. Ptak, *Pamięci Edmunda Kleina (1929–2011)*, Prawo CCCXIV. Studia historycznoprawne [*Dla uczczenia pamięci Profesora Edmunda Kleina*], red. A. Konieczny, M.J. Ptak, Wrocław 2012, s. 5–8.

[80] K. Jonca, *op. cit.*, s. 52–53. Wojciech Wrzesiński podaje, że znalazł się on także w grupie pracowników, którzy w październiku 1981 r. wystąpili z wnioskiem o usunięcie z nazwy Uniwersytetu nazwiska jego patrona, czyli Bolesława Bieruta. I wraz z Janem Kosikiem, Karolem Joncą, Stefanem Kaletą, Janem Selwą i Januszem Wyrwiszem przygotował ekspertyzę prawną podważającą podstawy prawne zmiany nazwy Uniwersytetu w 1952 r. W. Wrzesiński, *Uniwersytet Wrocławski 1945–1995*, s. 360; W. Wrzesiński, *Uniwersytet Wrocławski w latach 1945–2002*, [w:] T. Kulak, M. Pater, W. Wrzesiński, *Historia Uniwersytetu Wrocławskiego 1702–2002*, Wrocław 2002, s. 337. W. Wrzesiński pomylił się, E. Klein nie wchodził do wspomnianej grupy pracowników, lecz Alfred Klein, będący podobnie, jak większość jej członków, profesorem Instytutu Prawa Cywilnego. J. Kosik, *op. cit.*, s. 106, 109, 127–128.

© for this edition by CNS

Podobnie było z Markiem Kinstlerem, który mimo że jego promotorką była T. Janasz, doktoryzował się 13 maja 1982 r. z tematyki zupełnie nieprzystającej do jej zainteresowań naukowych, a mianowicie na podstawie pracy *Grupy Operacyjne Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów i Ministerstwa Przemysłu na Dolnym Śląsku (kwiecień–maj 1945 r.)*[81]. Praca ta zdobyła nagrodę III stopnia w Konkursie im. Aleksandra Zawadzkiego, a jej wydanie monograficzne doczekało się wzmianki w sprawozdaniu rektora z działalności Uniwersytetu Wrocławskiego w roku 1987[82].

Również w przypadku M.J. Ptaka i M. Kinstlera tradycji stało się zadość, tzn. że doktoryzowali się oni ostatecznie na podstawie zupełnie innego tematu pracy doktorskiej niż początkowo planowali. M.J. Ptak planował to bowiem uczynić na podstawie pracy pt. *Sądy prawa polskiego w ustroju sądowym Śląska*, a M. Kinstler — pracy o ordynacji ziemskiej księstwa oleśnickiego. U tego drugiego zmienił się także promotor, którym początkowo miał być E. Klein.

Spośród osób „zewnętrznych" 14 kwietnia 1997 r. w Zakładzie doktoryzował się Marek Żukowski na podstawie pracy pt. *Kształtowanie się organów władzy na Pomorzu zachodnim 1945–1946. Studium historyczno-prawne*, którego promotorem był E. Klein.

M.J. Ptak po doktoracie i habilitacji stał się najwybitniejszym polskim znawcą zgromadzeń i urzędów stanowych na Śląsku, opracowując je po kolei w odniesieniu do wszystkich księstw i wolnych państw stanowych, dorównując w tym zakresie swojemu mistrzowi K. Orzechowskiemu. Natomiast E. Klein powrócił do zainteresowań badawczych z czasów swojej młodości, czyli początków stosunków prusko-polskich, skupiając się na dziejach tzw. Nowego Śląska.

M.J. Ptak i M. Kinstler wydali wspólnie w 1987 r. na potrzeby dydaktyczne *Powszechną historię państwa i prawa. Wybór tekstów źródłowych*, która do dnia dzisiejszego doczekała się trzech wydań.

Z dniem 1 października 1985 r. w Zakładzie zatrudniono J. Koredczuka. Początkowo jego zainteresowania naukowe skupiły się na inkwizycyjnym procesie karnym na Śląsku. Ich wynikiem był doktorat, napisany pod kierunkiem M.J. Ptaka, pt. *Ordynacja kryminalna Józefa I z 1707 roku (Z dziejów procesu karnego na Śląsku w pierwszej połowie XVIII wieku)*, obroniony 7 października 1996 r. Dzięki niemu J. Koredczuk stał się jednym z nielicznych specjalistów w zakresie inkwizycyjnego procesu karnego w Polsce.

Natomiast 1 października 1993 r. został zatrudniony w Zakładzie Paweł Robert Wiązek, który również pod kierunkiem M.J. Ptaka dnia 28 maja 2001 r. doktoryzował się na podstawie pracy pt. *Prawo karne w śląskich ordynacjach ziemskich*. Wydarzenie to jest ostatnim z ważniejszych w dziejach Zakładu w okresie kiero-

[81] K. Jonca, *op. cit.*, s. 89.

[82] *Inauguracja roku akademickiego 1988/1989*, red. J. Rozynek, Wrocław 1990, s. 67.

© for this edition by CNS

wania nim przez E. Kleina, który przestał pełnić wspomnianą funkcję w związku z osiągnięciem wieku emerytalnego.

Czasy, w jakich przyszło kierować E. Kleinowi zakładem, były niezwykle burzliwe, czego sam doświadczył na własnej skórze. Rozpoczął bowiem swoje rządy w ciężkich czasach kryzysu, ostatnich lat PRL-u, a zakończył w okresie „tłustych lat" Wydziału, kiedy studiowała na nim największa w jego dziejach liczba studentów. Musiał przede wszystkim przeprowadzić i dostosować Zakład do nowych oczekiwań dydaktycznych.

* * *

Od 1 października 2001 r. kierownikiem Zakładu Powszechnej Historii Państwa i Prawa jest Marian Józef Ptak[83]. Przyszło mu kierować zakładem wiadomo w jakich czasach, z reguły po „latach tłustych" przychodzą „lata chude". Przejawia się to zwłaszcza w dydaktyce prowadzonej przez poszczególne jednostki. Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej nie wpłynęło na zwiększenie rangi przedmiotu, jakim jest powszechna historia państwa i prawa, mimo że to dziejów państw do niej należących przedmiot ten w głównej mierze dotyczy. Historia lubi się także powtarzać. W ramach bowiem poszukiwania nowych propozycji dydaktycznych na Wydziale zlikwidowano przedmiot powszechna historia państwa i prawa, wprowadzając „nowo-stary" przedmiot historię państwa i prawa. „Nowo-stary", gdyż wszystko to już przed laty było przerabiane, kiedy to połączono powszechną historię państwa i prawa z historią państwa i prawa Polski, tworząc dwa przedmioty: historię ustroju Polski na tle powszechnym i historię prawa sądowego.

Stabilniejsza natomiast sytuacja jest w kwestii rozwoju naukowego pracowników Zakładu. Dnia 14 kwietnia 2008 r. miała miejsce habilitacja J. Koredczuka[84] na podstawie rozprawy pt. *Wpływ nurtu socjologicznego na kształt polskiego prawa karnego procesowego w okresie międzywojennym (Les classiques modernes)*

[83] Marian Józef Ptak w latach 1993–2004 był także zastępcą dyrektora Instytutu Historii Państwa i Prawa, a od 2004 r. jego dyrektorem. W latach 2002–2008 prodziekan ds. studiów stacjonarnych i niestacjonarnych administracji. W latach 1994–1995 również profesor Uniwersytetu Szczecińskiego. Stypendysta Deutscher Akademsicher Austauschdienst (Köln 1992), Akademie der Wissenschaften und der Literatur in Mainz (Stuttgart 1992–1994) i Polskiej Akademii Umiejętności Fundacja z Brzezia Lanckorońskich (Wiedeń 1998). Członek komitetu redakcyjnego Czasopisma Prawno-Historycznego. *Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii. Informator*, Wrocław 2008, s. 83–84.

[84] Józef Koredczuk, od 2005 r. członek Wydziałowego Zespołu Wydawniczego, od 2008 r. kierownik Pracownii Dokumentacji Historyczno-Prawnej Uniwersytetu Wrocławskiego. Od 2009 r. także profesor Uniwersytetu Opolskiego, w latach 2009–2012 kierownik Katedry Historii Państwa i Prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Opolskiego. Stypendysta Polskiej Akademii Umiejętności Fundacja z Brzezia Lanckorońskich (Wiedeń 2000). Członek zwyczajny Polskiego Towarzystwa Prawa Wyznaniowego. *Ibidem*, s. 72–73.

© for this edition by CNS

(Wrocław 2007), której jednym z recenzentów był M.J. Ptak. Od 1 maja 2010 r. został on zatrudniony na stanowisku profesora Uniwersytetu Wrocławskiego.

Pomimo niemożności zatrudnienia w Zakładzie młodszych pracowników naukowych samodzielni pracownicy naukowi sprawują opiekę nad grupą doktorantów, spośród których w 2006 r. doktoryzowało się dwóch doktorantów E. Kleina (w obydwu tych przewodach recenzentem był M.J. Ptak). Pierwszym z nich był Andrzej Adamczyk, który uczynił to 23 października 2006 r. na podstawie pracy pt. *Ustrój polityczny Turcji w latach 1918–1939*, drugim zaś Rafał Paweł Soroczyński, który zrobił to samo 18 grudnia 2006 r. na podstawie pracy pt. *Status prawno-polityczny Jerozolimy (1917–2004)*. Natomiast 24 marca 2014 r. Tomasz Fedorszczak doktoryzował się na podstawie pracy pt. *Wyłączenie przedawnienia zbrodni wojennych i przeciwko ludzkości (studium historyczno-prawne)*, którego promotorem był M.J. Ptak, a recenzentem J. Koredczuk.

W ostatnim okresie istnienia Zakładu oprócz problematyki będącej dotychczas przedmiotem zainteresowania jej pracowników nastąpiło jej poszerzenie o nowe zagadnienia badawcze. M.J. Ptak, oprócz kontynuowanych badań nad ustrojem i prawem feudalnym na Śląsku, coraz częściej swoje zainteresowania naukowe skupia na rozwoju nauki i nauczania prawa na Śląsku. W przypadku J. Koredczuka przed habilitacją nastąpiło to w odniesieniu do dziejów nauki nauczania prawa w Polsce i w Niemczech w XIX i XX w., a po habilitacji — prawa wyznaniowego, z którego wykłady od 2008 r. prowadzi na studiach prawniczych i jest autorem wielu publikacji z jego zakresu. P.R. Wiązek swoje zainteresowania prawem karnym na Śląsku w okresie feudalizmu przeniósł na polską myśl karnoprawną w ideologii polskiego oświecenia. Jego pisarstwo naukowe charakteryzuje tzw. lekkie pióro, co czyni je przyjemnym w czytaniu. Zamknął natomiast swoją działalność naukową M. Kinstler, skupiając się wyłącznie na działalności dydaktycznej. O predyspozycjach w tym zakresie przed laty w jednej z opinii o nim E. Klein napisał: „posiada gładkość w nawiązywaniu kontaktów z młodzieżą".

Spośród publikacji pracowników Zakładu, które ukazały się w ostatnim okresie, oprócz monografii habilitacyjnej (J. Koredczuka) czy pracy doktorskiej (P.R. Wiązka) należy wskazać na obszerny podręcznik pióra E. Kleina *Powszechna historia państwa i prawa* (Wrocław 2004), którego wydanie poprzedziło opublikowanie trzech cząstkowych skryptów do wspomnianego przedmiotu.

* * *

Najpierw Katedra Powszechnej Historii Państwa i Prawa (wcześniej Historii Prawa na Zachodzie Europy), a następnie Zakład Powszechnej Historii Państwa i Prawa wpisały się na trwałe w dzieje Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Natomiast postacie, które przez nią się przewinęły, trudno jest uznać za tuzinkowe, do dziś wzbudzają zainteresowanie. Zarówno pod względem merytorycznym, jak i formalnym do tychże chlubnych tradycji

© for this edition by CNS

nawiązuje współcześnie Zakład Powszechnej Historii Państwa i Prawa, uznając, iż jest to tradycja, która zobowiązuje, której największą wartością jest łączenie przeszłości z przyszłością. O której należy pamiętać nie tylko przy okazji rocznic, „od święta", ale również na co dzień.

THE HISTORY OF THE DIVISION OF WORLD HISTORY OF STATE AND LAW AT THE UNIVERSITY OF WROCŁAW

Summary

The Division of World History of State and Law (formerly the Department) has functioned since the formation of the Faculty of Law of the University of Wrocław in 1945 as one of once three and now four departments of the Institute of History of State and Law. Its beginnings date back to 1950, when the Department of History of Western European Law, managed by Iwo Jaworski, was incorporated into the complex of History and Law Departments. In 1969 it was transformed into a division of the Institute of History of State and Law. The Division was managed by four heads, whose terms of office coincided with the milestones in the department history. From that perspective, the history of the Division can be divided into four periods: Iwo Jaworski's pioneer period (1945–1959), Leszek Winowski's development period (1959–1979), Edmund Klein's transitional period (1979–2001), and Marian Ptak's contemporary period (after 2001). The Division's academic staff members have been involved in ever-evolving scientific activities, significantly exceeding the didactic curriculum of the unit, focused on the world history of state and law. Due to the interdisciplinary nature of the Division, the research conducted there crosses the boundaries between the Polish history and the history of other countries; between history of state and history of law; and between ancient history and contemporary times.

© for this edition by CNS